

Bilo je popoldne. Grom iz župnišča iz vasi gori proti klanou. Ob cesti sloni in zmrzuje vojak, star mož. Pogledam in v oči mi pade njegova stara, zdelana postava. Nagovorim ga, odvrne v poljskem jeziku. Toliko bolj me zanima. Vprašam ga, odkod je, in koliko je star. Pove, da je nekje od Przeworska v srednji Galiciji, a star je že 64 let. Začudim se in vprašam dalje starega, zlomljenega možaka, kako da se nahaja pri vojaštvu? Ali se je morda ponudil iz lastnega navdušenja? To se mi je zdelo pri poljskem kmetu čisto izključeno. Zmaje žalostno z glavo, ter mi pove svojo zgodbo. Neki vojaki so prišli mimo. Stopili so k njemu in rekli, da potrebujejo voza in konj, da jim nekaj peljejo do sosednje vasi. Rekli so, da bodo plačali. Hotel je, da naj pelje njegov sin, a častnik je rekel, naj sin ostane doma, ker je v vojaških letih. Pelje naj raje sam, čez dva dni se vrne in dobi plačano. Res je napregel in peljal, vozil je od vasi do vasi, vedno dalje, slednjič so vzeli konje in voz, plačali ničesar, njega pa preoblekli v vojaško suknjo, vtaknili med vojake in tako je prišel na šosko fronto.

Pozneje sem povedal častnikom, da sem našel meč vojaki moža, ki nima nobene vojaške dolžnosti. Odvrnili so mi čisto mirno, da so imeli dva taka „Galicijana“. Drugi je bil že 70 let star in je nedavno umrl. Temu možu sem torej naročil, naj pride zvečer k meni, ne da bi bil pravzaprav vedel zakaj in čemu. A mož je bil povabila zelo vesel. Sedaj mi je pa povabilo k častnikom prišlo ravno prav in rečem kuharici, naj da moje večerje, obstoječo v glavnem delu iz kuhanskega mesa na lakoti erknjenega konja Galicijanu, ki jo je povžil v veži naslonjen na zid in tako vsaj nekoliko praznoval sveti večer. Večje beraške slike si je težko misliti! Sam se pa zavijem v kožuh, denem na glavo kučmo in stečem v grad k oficirski božičnici.

Grad je staro, zanemarljeno poslopje v bližini župnišča, sredi vasi na glavnem trgu. Medtem se je že davno zmrznilo, veter je pihal še vedno in z ve-

trom je zaletoval dež. Bilo je ene neizmerno puste vreme, ki vlada po kraškem svetu, kadar po drugih severnejših krajih prijazno sneži, a ljudje se tišče k topli peči. Pred gradom na trgu stoji lep, velik avlo z dobrim gumijem, kar je bilo v tistih, ko so celo najtežje ranjence vozili iz fronte v zaledje na tovornih avtomobilih z železnimi kolesi, naravnost nekaj posebnega. Vojaški šofer sedi na sedežu in se zavija v svojo suknjo. Vprašam stražo, odkod ta avto in odvrne mi, da so se pripeljali iz Ljubljane na obisk k božičnici neki gospodje, ki so sedaj v gradu.

Vstopim v dvorano. Okrog mene blesek svetlobe, z mize prijetni vonj večerje, radostni glasovi vseprek, kričanje meških, kinetanje ženskih glasov. Takrat smo imeli pri nas tri oddelke vojaštva in nad njimi trije poveljniki, ki so bili vsi veliki prijatelji med sabo. Vsi trije so bili Nemci: prvi z Madžarskega, drugi s Češkega, tretji z Dunaja. Vsak je bil druge vere: prvi luteranec, drugi katoličan, tretji jud. Prvi je bil sam, drugi je imel pri sebi prijateljico in tretji ženo. Iz Ljubljane se je pripeljalo nekaj častnikov in ena dama. Poleg tega so bili seveda navzoči tudi vsi drugi domači častniki.

Nekim velikim patrijotom doli nekje na Madžarskem je prišla v glavo nesrečna misel, da so darovali za šosko fronto izvanredno močan in velik gramofon, ki je naravnost tulil kot bivol. Po nesreči je bila ravno naša vas tako srečna, da ji je armadno poveljstvo prisodilo ta veliku dušni dar. Sedaj so ga prvič postavili in navili in njegovo zamolklo tulenje se je razlegalo daleč v temno noč, prevpilo piš burje in šum dežja, ter budilo iz sna dremajoče vojake po blevih in lačne otroke po izbah. Med gramofonovimi presledki smeh in kričanje, petje meških in ženskih grl. Na trgu pa korakajo semtrije v burji in dežju otrpeli stražniki, morda je kateri natrgal kje na drevju zmrzlih fig, ter si žajimi napolnil želodec za sveti večer.

Pridejo služabniki in prinese božična darila, katere so dobri ljudje po državi zbrali na šoske fronte. Ena izmed navzočih dam je pooblašena, da odpira in deli. Tudi jaz sem dobil svoj del — ne vem po kakih pravicah — ter ga urno vtaknil v žep, kakor da bi se dotaknil nečiste stvari. Gospodje prično odpirati navočke, jemljejo sladkarije, bonbončke in druge reči, se smeje, jih lučajo drug v drugega in ob steno. Pridejo razne drobnarije, gumbi, šivanka, sukanec, ker so pač dobri državljani mislili, da bi utegnili vstroči na fronti. Vse razmečejo po tleh, ob steno, odpro okno in lučajo v noč. Čemu jim je to delalo zabavo, ne vem.

Imel sem dovolj, poslovim se in gram domov. Med potjo ustavim šoferja, ki je vedno sedel na vozu:

„Koga čakate?“
„Gospode častnike, naročeno mi je, naj sedim tu, dokler ne pridejo.“
„Lahko čakate do jutra.“
„Kadar se jim bo zljubilo.“
„A kaj ste večerjali?“
„Nekaj vojaškega kruha sem vzel s sabo iz Ljubljane.“

„A kje ste obedovali?“
„Nič. V Ljubljani sem moral prehitro oditi, ni bilo časa.“

Vzamem iz žepa zavojček božičnih daril, ter mu jih dam in še nekaj cigaret, katere sem istotako pred odhodom vtaknil v žep.

V župnišču me je še čakala kuharica. Kadar sem bil zvečer z doma, me je vedno čakala, dokler nisem prišel.

„Tisti vojak je bil silno vesel večerje, še jaz sem mu nekaj določila od svojega. Ne bo dolgo, videti je, da je bolan. Zalosten letošnji Božič.“

„Kaj bo žalosten, ali ne slišiš, kako piškal?“
Gramofon je res bobnel, da je prekril glas cerkvenega zvona.

Dr. K. C.

Božični pozdrav slovenski mladini.

Drugi Božič v lastni neodvisni državi! Polagoma potihava bojni hrup. Od ene in druge strani se še zasliši zakasnel grom topov. Ni še prišel pravi mir na božjo zemljo. V težkih bolečinah se še vedno zvija človeštvo! S hrepenenjem strmi človeški rod v daljavo in vprašuje temno neznano bodočnost, kedaj bo konec trpljenja, ali in kadaj zavije lepša bodočnost. A odgovora ni. Stari, ki so okusili življenje, zdvajajo nad bodočnostjo. Mladina? Mladina pa se razdvaja. En del hrepeni po trenutnem užitku. Strastno se peha za dobičkom, da more hitro živeti. Drugi del pa je naša idealna slovenska mladina. Če živimo z njo, če delamo z njo, dobimo odgovor na ono vprašanje, katero danes vsi stavimo. V naši mladini je lepša bodočnost. Morebiti bodemo vsi deležni sadov te lepe bodočnosti, a tisti, ki bode vztrajal, bode saj v svojem srcu, pred svojimi duševnimi očmi videl obljubljeni dežel.

Mnogo, premnogo dogodkov je šlo mimo nas v enem letu. Pri tem smo skoraj prezrli to, kar je bilo najvažnejše. Vsakdanji boji, vedne skrbi so zatemnjevale naš pogled. Tako smo komaj mogli mimogrede ugotoviti za našo mladino prevažno dejstvo. Dobili na vsem ozemlju celotno slovensko šolstvo. Koliko važnosti je to za kulturni napredek, ve samo oni prečuti, ki čuti na sebi samemu posledice jezikovno razdvojenosti šolske izobrazbe. Koliko nejasnih pojmov vlečemo gojenei starih dvojezičnih šol seboj skozi življenje! Kako pomanjkljiva je vsled dvojezičnosti naša

strokovna in naša splošna izobrazba! Zamislimo se za en hip v šolske razmere v nekdanjem „vilajetu“, Koroški. Take duševne natezalnice pač ni kmalu kje prestala slovenska mladina, kakor v tej koroški učilnici — mučilnici. Cvet slovenske mladine je trpel v srednjih šolah in mnogim je šolski sistem na prvi stopnji do višje izobrazbe zagrenil vsako veselje do učenja. Potem pa naša nikdar ne pozabljen želja po najvišji izobrazbi na podlagi materinega jezika. Tudi ta želja se izpolnjuje.

V novi šoli se zbira slovenska mladina. Pred seboj vidi jasno odprto pot. Nikjer ne bode treba biti gost, povsod bode materinski jezik ključ do omike. Sedaj šele pričnemo pravo življenje naše mladine. Vidimo jo že, kako se zgrinja v šole. Vse je prenapolnjeno. Najtežje razmere, tudi v sedanjem času neverjetno podcenjevanje duševnega dela, je ne paši. In uči se ta naša mladina po onem za izobrazbo tako mrtvem vojnem času z vso resnobo in spoštovanja vredno vneto. Ne zadostuje ji samo šolska izobrazba, ona se izobrazuje tudi še sama. Poglejmo samo našo vrlo slovensko dijaško zvezo in njeno prizadevanje za samoizobrazbo dijaka in za napredek! Tu ni nobene gračkanja in kacega skakanja za motnimi cilji. Trdno so uprli svoj pogled naši fantje v tisti cilj, ki se ga doseže pod znamenjem, na katerem je bilo nekoč napisano: V tem znamenju je zmaga.

Pa pogledjmo še drugo slovensko mladino! Bali smo se, da je kruta, grozna vojna idealne lastnosti naše mladine zamorila. Res je po neverjetnem razpa-

du ogromnega državnega telesa izgledalo, kakor da se je izgubil idealizem mladine. Naša društva so polni skoro sami otroci. Prvi vadieljski tečaj Orlov v Mariboru v septembru je še stal zelo v znamenju teh razmer. Malo je bilo bivših vojakov. Toda v nekaj mesecih se je prebudil pravi duh slovenske mladine. Drugi vadieljski tečaj je izgledal popolnoma drugače. Tu se je uril Orel, ki je prestal osem let vojaške službe, poleg mladega fanta, ki je šele zapustil ljudsko šolo. Vse pa je navdajala ena misel: V lastni državi smo, zato pa imamo tem večjo dolžnost, postati v vsakem oziru popolni. Orel si zvija gnezda po slovenski domovini, množi se in utrjuje se za vsak boj. Na vsaj prapor pa ni zapisal sovraštva, ampak tam se svetijo ognjene besede: Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe.

Orlu ob strani je vzletela Orlica. Slovensko dekle je od nekdaj idealno. Brez idealnega slovenskega dekleta si ne moremo misliti velikega uspeha majniške deklaracije. Sedaj se to slovensko dekle vnovič organizira v Dekliških zvezah, Marijinih družbah in Orlici.

Ko motrimo to gibanje, to veselje in navdušenje, to resno delo v mladih vrstah, postaja nam toplo pri srcu. Sveti večer obhajamo, praznik mladine in praznik krščanske družine. Na svet vidimo prikazati v podobi otroka — Izveličarja sveta. Tebi slovenska mladina, ki si vrnavaš pot po Njegovih naukih velja božično oznanilo: Mir ljudem na zemlji.

Januš Golec.

Stazikin klobuk.

Stari Praznik je bil pravi slovenski kmet, trden po telesu in volji kot drenova grča. Le hrbet se mu je že krivil nekoliko, ker ga je preveč tiščalo težko breme šestih križev tega človeškega življenja. Nosi se je prav po starokmetovski: Sivo glavo mu je krič širokokrajni klobuk v delavnik in praznik v isti ne-utisnjeni in nepokvečeni obliki, kakor ga je bil pokrtil pred leti prvič pri klobučarju, ko ga je kupil. Obkleka mu je bila iz domače ovčje volne z zelenimi obšitki na suknji. Pod ovratnik na srajci si je zavezoval, seveda ko je šel v cerkev, rdeče-pisano rutico, nogo so mu pa tlačale leto in zimo v škornjih z mehkiimi obodi, katere so krile pred javnostjo tudi ob najlepšem vremenu in trdo-suhi poti zavihane hlače. Staro kopito je bil oče Tomaž Praznik po duši, telesu in zunanjosti. Presneto, pa debel pod palec, da so ga pozdravljali gospodje iz trga in sam gospod fajmošter od fare z: „Dober dan, gospod Tomaž!“ Vsega je posedal dosti stari Praznik: zdravja, denarja in drugega imetja, a le samo enega in edinega otroka.

Še le z drugo svojo zakonsko ženo, otepajoč že več kot Abrahamovo starost, si je izprosil od Boga leta in leta težko pričakovano edinko, katero so krsili pri fari po njegovi prvi ženi za Anastazijo, pa že v zibelki so klicali otroka Stazika.

Ta Stazika, up prihodnosti na prebogati Praznikovini, zrasla je pod materinim očesom in ob očetovi roki iz otroka v deklico. Bogatini so bili Praznikovi in spoštovanje so uživali pri sosedih in znaneih prav daleč na okrog in vendar so glasno govorili ljudje, da je Praznikova Stazika bolj trantaste zunanjosti. Ne pa res, sam Bog pomagaj, bila je ta Stazika za dekline po dolgosti prekratke, na širokost pa preobilne postave. Vendar sicer kratka in preširoka reja ni drugod nikjer tako v spoditko, kot pri dekliških oyetkah. Samo to je bilo na Staziki, da si je pomagala radi mladostne, telesne obilnosti bolj počasi in bolj

nerodno po stezah tega življenja, to že ni bilo prav obrekljivim jezikom, ki so jo nazivali prav po nečloveško: Tranta.

Seve, nekoliko je imel to hčerkino trantarstvo na vesti tudi njen lastni oče, ki je obuval in natezal na svoje staromodno kopito tudi svojo v mladosti brstečo hčerko. Stazika je morala na očetovo izrečno zapoved porivati svoje noge v prostrane čevlje, da je ne bi kedaj skelele kurje oči. Obkleka jej je bilo po staromaterinsko gosto nabrano krilo na „mojdere“. Edino svoje gladko polizane lase je smela prikriti na Gospodov dan s svileni ruto. Trdim pa in beležim na nazadnjaštvo očeta Tomaža glede nepreglednega polja ženske mode, ki je bilo dostopno za imovito Staziko, ki bi bila lahko nosila lahne čevljčke na skripi, laske na frfru in v blesteči svili lesketajočo obleko. A oče Praznik, sam jekleno trmasta grča glede moške mode pri lastnem oblačilu, sukal in vrfel je tudi svojo mladostno hčerko po istem starodavnem modnem motovilu, kakor je videl, da je gonila njegova mati njega in njegovo prvo ženo, on pa sedaj svojo drugo boljšo polovico in lastno edino hčerko Staziko. Kratko in malo: Stari Tomaž Praznik je na veliko nevoljo svoje druge žene in hčere veliko zagrešil, da so rekali ljudje: Bogata je ta Stazika, a trantasta, pa kot sama živa nevolja.

Nismo samo vsled te popačene narave človeško slabi obrekljivci, ampak tudi kristjani, ki poznamo dušo in srce, kar je posedala tudi Praznikova Stazika. V tem njenem po naravi trantastem telesu in pod sarkopitno obleko pa sta bivala in žila Stazikina duša in srce, ki sta bila dostopna v hrepenenju vsemu novodobnemu napredku glede vse te lepe in večkrat dokaj nerazumljive ženske mode. Stazika bi se bila kaj rada nosila in oblačila bolj moderno kot vse njene lepe oblečene vrstnice, a bala se je v tem oziru očeta, ki je bil neizprosno nazadnjak vsakega na-

predka dekliške obleke, ki bi bila segala za eno gubico ali robek preko starodavne trnjeve meje njegove rajne matere, ki je vedno nosila nabrano krilo na „mojdere“ in brkalast robec.

Edini dve bitji na svetu, ki ste čutili Stazikine bol in hrepenenje po ženskem krasu in ponosu — lepi in moderni obleki, bili ste: njena mati in Stazikina prijateljica, domača, šekasto-pregasta mucka. Mati ni mogla in ni smela pomagati hčerki; mucka pa je sočutno poslušala Stazikine tožbe o očetovi trmi, kadar je oblačila v nedeljo jutro kiko na „mojdere“, se jej je dobrikala vijugasto s telesom in jo nalahno gladila z repcem. Stazika je bila tudi hvaležna za to živalsko sočutje in tolažbo z mačkijim telesom in repcem, mucka je smela celo v njeno kamrico in kadar je Stazika pomolzla krave, se je vsikdar spomnila z zdatno ponvico mleka svoje mačkije tolažnice v žalosti nad očetovo trmo in nad kiko na oni preklicani „mojdere“.

Stazika je stopila na stezo dekliškega življenja, kateri se še ne upira, ne protivi in je ne taji nobene srcece Evinih potomk, namreč v za smelste neveste solnčno dobo 20 let. Vendar do tedaj je poznalo njene srce v strahu božjem ter človeškem očeta, v ljubezni pa mater in mucko. Stazika menda res se ni niti še prav zavedala, da je ustvaril Bog v začetku dva človeka: moža in ženo. Kratko in pohvalno povedano: Praznikova Stazika je bil še nepokvarjeno nedolžen deklič v prostornih čevljih in na gosto v pasu nabranem krilu na „mojdere“.

Stazikino mater Rožo pa je nekaj vgriznilo na večer pred zaspancem ter že na postelji prav v sredino materinskih skrbi. Roža je dregnila pod rebra očeta Tomaža, češ: „Ti, naša Stazika že ima 20 let. Dati je bomo morali nekam v kuhinjo, da se privadi ognjišču, kuhinji, ponavam in piškancu.“ Zadržani o-